

ISSN (E): 2181-4570

Kuzgi bug`doy navlarining fotosintetik faoliyatini ma`danli o`g`it me`yorlariga bog`liqligi.

UrDU ekologiya va hayot faoliyati kafedrası mudırası, dotsent

Babajanova Sanabar Yuldashbayevna

UrDU ekologiya va hayot faoliyati kafedrası o`qıtuvchısı

G`aniyeva Ozoda Saliy qızı

UrDU Bioinjeneriya fakulteti 3-bosqich talabası

Saparbayeva Mahliyobonu Sultonboy qızı

ANNOTATSIYA

Xorazm vohası o`tloqi allyvial tuproqları sharoitlarıtıda kuzgi bug`doy navlarıdan yuqori va sıfatlı hosil olishning ilmiy asosları maqolada keltirib o`tilgan. Kuzgi bug`doy navlarining fotosintetik faoliyatını ma`danlı o`g`itlar me`yorlariga bog`liqligi kuzatishlar natıjasıda aniqlanganlıgı to`g`risıda ilmiy xulosalar keltirilgan.

Kalit so`zlar. Kuzgi bug`doy navları, fotosintetik faoliyat, naychalash, boshloqlash, gullash, sut pishish davrları.

Butun dunyoda eng katta muammolardan biri demografik holat bo`lib keying 50 yil davomida yer shari aholisi 2,5 mlrd.dan 8 mlrd.gacha ko`paydi. Soat sayin soni ortib borayotgan aholini oziq-ovqat bilan ta`minlashdek hayotiy zarurat tobora kuchayayotganidan dalolat beradi.

Respublikamiz aholisining oziq-ovqatga bo`lgan talabi bo`yicha bug`doy o`simligi birinchi o`rında turadi. Jahonda oziq-ovqat xavfsizligini ta`minlash va aholining bug`doyga bo`lgan talabini to`laroq qondirishda uning don hosildorligini va sıfatını oshirish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Shulardan kelib chiqqan xolda biz tadqiqotlarimizda kuzgi bug`doy navlarining hosildorligi va sıfatını oshirishga ta`sir qiluvchi elementlarını o`rganganmiz. Kuzgi bug`doy navlarining hosildorligi barg maydonını kengayishi fotosintetik faoliyatining oshishi bilan bog`liqligini tadqiqotlarimiz davomida kuzatdik. Kuzgi bug`doyning navlarını tajriba mintaqası sharoitıda mineral o`g`itlarning turli me`yorları bilan oziqlantirilib, yetishtirilganda bir kunlik fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 235,2-281,3 ming m²/ga gacha, naychalash fazasida 512,8-690,4 ming m²/ga gacha, boshloqlash fazasida 530,1-703,2 ming m²/ga gacha, gullash fazasida 460,8-570,3 ming m²/ga gacha hamda sut pishish fazasida esa 361,3- 480,4 ming m²/ga gachani tashkil etgan.

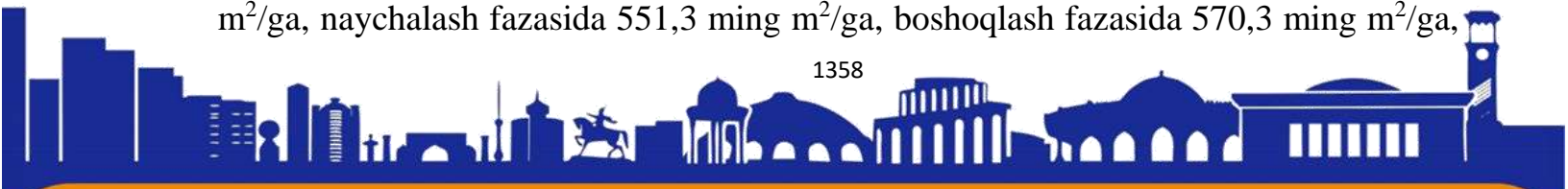
Olib borgan tadqiqotlarimizda kuzgi bug`doyning “Polovchanka” navini parvarishlash davrida ma`dan o`g`itlar miqdorini $N_{150}P_{90}K_{90}$ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 235,2 ming m^2/ga , naychalash fazasida 512,8 ming m^2/ga , boshhoqlash fazasida 530,1 ming m^2/ga , gullash fazasida 460,8 ming m^2/ga hamda sut pishish fazasida esa 361,3 ming m^2/ga teng bo`lgani aniqlandi (1-jadval).

1-jadval

Kuzgi bug`doy navlarining fotosintetik faoliyatini ma`danli o`g`it me`yorlariga bog`liqligi, ming $m^2/ga*kun$.

№	Variantlar	Rivojlanish fazalari				
		fotosintetik faoliyat	naychalash	boshhoqlash	gullash	sut pishish
Polovchanka						
1	$N_{150}P_{90}K_{90}$	235,2	512,8	530,1	460,8	361,3
2	$N_{200}P_{120}K_{120}$	243,4	551,3	570,3	501,3	390,8
3	$N_{250}P_{140}K_{140}$	251,3	596,3	610,5	540,8	421,3
Krasnodar-99						
4	$N_{150}P_{90}K_{90}$	265,4	580,8	610,3	480,8	426,6
5	$N_{200}P_{120}K_{120}$	273,8	610,2	656,4	521,8	455,4
6	$N_{250}P_{140}K_{140}$	281,3	690,4	703,2	570,3	480,4
Pamyat						
7	$N_{150}P_{90}K_{90}$	253,4	568,4	580,4	463,4	410,3
8	$N_{200}P_{120}K_{120}$	261,8	603,8	623,4	512,8	430,3
9	$N_{250}P_{140}K_{140}$	270,0	661,3	670,4	550,1	450,8
Tanya						
10	$N_{150}P_{90}K_{90}$	241,3	579,9	582,8	475,9	396,8
11	$N_{200}P_{120}K_{120}$	251,3	602,3	620,4	510,3	412,1
12	$N_{250}P_{140}K_{140}$	259,1	641,8	650,8	545,3	462,3

“Polovchanka” naviga ma`danli o`g`itlar miqdorini $N_{200}P_{120}K_{120}$ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 243,4 ming m^2/ga , naychalash fazasida 551,3 ming m^2/ga , boshhoqlash fazasida 570,3 ming m^2/ga ,

gullash fazasida 501,3 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 390,8 ming m²/ga teng bo`lib, ma`dan o`g`itlar miqdorini N₂₅₀P₁₄₀K₁₄₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik faoliyati tegishlicha tuplashda 251,3, naychalashda 596,3, boshqashda 610,5, gullashda 540,8, sut pishish fazasida esa 421,3 ming m²/ga teng bo`lgan.

Kuzgi bug`doyning "Krasnodar-99" navini parvarishlash davrida ma`dan o`g`itlar miqdorini N₁₅₀P₉₀K₉₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 265,4 ming m²/ga, naychalash fazasida 580,8 ming m²/ga, boshqash fazasida 610,3 ming m²/ga, gullash fazasida 480,8 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 426,6 ming m²/ga teng bo`lgani aniqlandi. "Krasnodar-99" navini oziqlantirishda ma`dan o`g`itlar miqdorini N₂₀₀P₁₂₀K₁₂₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilgan variantda fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 273,8 ming m²/ga, naychalash fazasida 610,2 ming m²/ga, boshqash fazasida 656,4 ming m²/ga, gullash fazasida 521,8 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 455,4 ming m²/ga teng bo`lganligi aniqlangan. Kuzgi bug`doyning "Krasnodar-99" navini parvarishlash davrida ma`dan o`g`itlar miqdorini N₂₅₀P₁₄₀K₁₄₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 281,3 ming m²/ga, naychalash fazasida 690,4 ming m²/ga, boshqash fazasida 703,2 ming m²/ga, gullash fazasida 570,3 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida 480,4 ming m²/ga teng bo`lgani aniqlandi.

Kuzgi bug`doyning "Pamyat" navini parvarishlash davrida ma`dan o`g`itlar miqdorini N₁₅₀P₉₀K₉₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 253,4 ming m²/ga, naychalash fazasida 568,4 ming m²/ga, boshqash fazasida 580,4 ming m²/ga, gullash fazasida 463,4 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 410,3 ming m²/ga teng bo`lgani aniqlandi. "Pamyat" naviga ma`danli o`g`itlar miqdorini N₂₀₀P₁₂₀K₁₂₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 261,8 ming m²/ga, naychalash fazasida 603,8 ming m²/ga, boshqash fazasida 623,4 ming m²/ga, gullash fazasida 512,8 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 430,3 ming m²/ga teng bo`lib, ma`dan o`g`itlar miqdorini N₂₅₀P₁₄₀K₁₄₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik faoliyati tegishlicha tuplashda 270,0, naychalashda 661,3, boshqashda 670,4, gullashda 550,1, sut pishish fazasida esa 450,8 ming m²/ga teng bo`lgan.

Kuzgi bug`doyning "Tanya" navini parvarishlash davrida ma`dan o`g`itlar miqdorini N₁₅₀P₉₀K₉₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda fotosintetik faoliyati bahorgi

tuplash fazasida 241,3 ming m²/ga, naychalash fazasida 579,9 ming m²/ga, boshoqlash fazasida 582,8 ming m²/ga, gullash fazasida 475,9 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 396,8 ming m²/ga teng bo`lgani aniqlandi.

“Tanya”naviga ma`danli o`g`itlar miqdorini N₂₀₀P₁₂₀K₁₂₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik faoliyati bahorgi tuplash fazasida 251,3 ming m²/ga, naychalash fazasida 602,3 ming m²/ga, boshoqlash fazasida 620,4 ming m²/ga, gullash fazasida 510,3 ming m²/ga hamda sut pishish fazasida esa 412,1 ming m²/ga teng bo`lib, ma`dan o`g`itlar miqdorini N₂₅₀P₁₄₀K₁₄₀ kg/ga me`yorlari qo`llanilganda esa fotosintetik potentsiali tegishlicha tuplashda 259,1, naychalashda 641,8, boshoqlashda 650,8, gullashda 545,3, sut pishish fazasida esa 462,3 ming m²/ga teng bo`lgani aniqlangan.

Kuzgi bug`doy navlarining fotosintetik faoliyati boshqa fazalariga nisbatan gullash va sut pishish fazalarida pasayib borishi kuzatildi. Ushbu holat kuzgi bug`doy navlarining vegetativ va generativ organlarini asosiy qismi boshoqlash fazasida to`planishini ko`rsatdi.

Biz olib borgan ilmiy tadqiqotlarimiz davomida eng yuqori fotosintetik faoliyat parvarishlangan o`zaro navlar orasida “Krasnodar-99” navida kuzatildi. Demak, kuzgi bug`doyning “Krasnodar-99” navining fotosintetik faoliyatini yuqori bo`lishi uning boshoqlash fazasida kuzatilib, bug`doyning ushbu fazasida organik moddalar maksimal darajada to`planib, generativ organlarini jadal shakllana boshlaganligini ko`rsatadi. Bu ko`rsatkichlar hosildorlikning yuqori bo`lishini ta`minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.G`.M.Satipov “O`simlikshunoslik” 2020 yil.
- 2.R.O.Oripov,N.X.Xalilov “O`simlikshunoslik” 2007 yil.
- 3.Yu. Jumaniyozova va boshqalar “Xorazm viloyatida ekilayotgankuzgi bug`doy navlarininghosildorligiga fizioplogik omillarning ta`sirini o`rganish” 2018 yil.
- 4.N.P.Atayeva va boshqalar “Qishloq xo`jaligining bugungi kundagi istiqbollari”.

